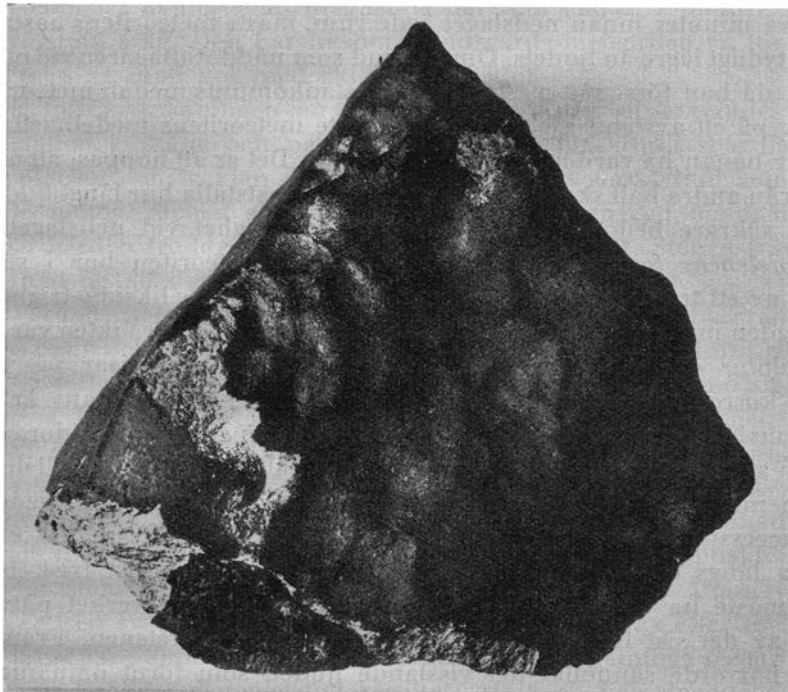

EKEBY-METEORITEN JÄMTE KORTARE UPPGIFTER OM ÖVRIGA I SKÅNE IAKTTAGNA METEORITER.

AV
ASSAR HADDING.

Den 5 april 1939 kl. 7,12 f.m. föll en meteorsten vid Kastebergshus i Ekeby s:n i Skåne. Nedslaget skedde strax invid järnvägslinjen mellan Billesholms Gruva och Böketofta stationer på Väst kustbanan, och det observerades av sex järnvägsarbetare, som befunno sig mittför den åker, i vilken stenen föll. De begåvo sig omedelbart till platsen för nedslaget, funno hålet i marken och grävde fram stenen. Per telefon underrättades geologisk-mineralogiska institutionen i Lund om fyndet, och samma dag förvärvade institutionen meteoriten.

Ehuru undersökningen av meteoriten endast påbörjats och uppgifter om fallobservationer alltfjämt insamlas, må dock några upplysningar redan nu lämnas.

Ekebymeteoriten. Fig. i något mer än halv storlek. Den i texten omnämnda skärvan är löst infogad på sin plats i figurens nedre, vänstra del.

Tidpunkten för nedslaget har på ett tillfredsställande sätt blivit fastslagen. Flera personer ha, då de hört ljudet, avläst tiden på sina fickur. Av särskilt intresse är uppgiften från en person som avläst tiden strax han hörde det egendomliga ljudet och sedan upprepade gånger för att till slut med klockan i hand observera den tid ljudet hördes. Enligt observatörens bestämda påstående uppfattade han ljudet under fullt två minuter.

Ljudobservationer. Ljudet hördes starkt minst 13 km från nedslagsplatsen. Samtliga iakttagare tala om ett smattrande eller dånande ljud, jämte en-

staka skarpa smällar. En startande motorcykel, en krånglande flygmaskinsmotor, en kulspruta kunde, enligt rapporterna, ha förorsakat ljudet.¹ De personer som befunno sig vid nedslagsplatsen påpeka, att ljudet upphörde i samma ögonblick stenen nådde marken. De märkte emellertid ett vinande, visslande ljud, som av en gevärskula, ögonblicket efter det starkare ljudets upphörande. Man tolkade detta riktigt nog som förorsakat av en mindre skärva.

Ljusobservationer. Ingen observerade stenen såsom en lysande eller mörk kropp, men den lämnade efter sig en svag, ljus (rök)strimma, vilken dock omedelbart försvann. Det var mulet och disigt väder då nedslaget ägde rum.

Rörelseriktning. De hittills erhållna rapporterna lämna så divergerande uppgifter om meteoritens rörelseriktning att det torde vara klokt att ej söka bestämma dess bana förrän ett större material insamlats.

Rörelsehastighet. Meteoriten föll i en åker med lätt och lucker mulljord, och eftersom den där nedträngde endast 35 cm under markytan kan dess rörelsehastighet ej ha varit stor. Ännu tydligare framgår detta av ljudobservationerna. Eftersom ljudet tydligt uppfattades vid nedslagsplatsen minst två minuter innan nedslaget ägde rum, måste meteoritens hastighet ha varit betydligt lägre än ljudets. Om det ljud som nåddetidtagaren vid nedslagsplatsen, då han först såg på sin klocka, åstadkommits medan meteoriten befann sig på ett avstånd av c:a 15 km, måste meteoritens medelhastighet vid slutet av banan ha varit mindre än 100 m/sek. Det är att hoppas, att observationer från andra håll skola göra det möjligt att fastställa hur långt ljudet hörts och att säkrare bedöma meteoritens rörelsehastighet vid nedslaget.

Meteorstenens form, storlek och vikt. Ekeby-meteoriten har i stort sett formen av ett trekantigt prisma. Basytan är en nära nog liksidig triangel med sidolängden omkring 14 cm. Prismats höjd är ungefär 7 cm. Vikten var 3,31 kg.

Ytskulptur och makroskopisk beskaffenhet. Meteoriten visar på ytan de vanliga korrosionsgroparna (se fig.). Den svarta »smältskorpan» är liksom korrosionsfenomenen olika starkt utbildad på stenens skilda sidor, och det är ingen svårighet att med ledning av dessa förhållanden sluta sig till den följd, i vilken meteoritens (brott-)ytor bildats. De ha alla tillkommit genom stens successiva söndersprängning. Den sist bildade ytan, en 1—3 cm bred strimma längs en av prismats kanter, visar en fullständigt frisk brottyta, vilken måste ha uppstått strax före nedslaget. I själva verket påträffades en del av det sist frånsprängda stycket c:a 8 m från stenen. Från denna skärva härrörde sannolikt det visslande ljudet, som förut omnämnts.

På frisk brottyta är meteoriten ljus grå. Med blotta ögat och än bättre med lupp kan man iakttaga stålgrå korn av nickeljärn och bruna, metallglänsande korn av magnetkis i en grynig, betongliknande massa.

Mikrostruktur och mineralbestånd. Ekeby-meteoriten visar under mikroskopet en typisk kondritisk struktur. Kondrerna äro som vanligt av skilda slag: excentriskt stråliga, parallellt stråliga, koncentriskt skalformiga etc. Jämte kondrerna förekomma även relativt stora, fritt utbildade kristaller.

Mineralbeståndet utgöres av olivin och rombisk pyroxen jämte c:a 25 % nickeljärn och magnetkis.

¹ Det är att märka, att nedslaget skedde i en trakt, där man dagligen kan följa övningar från arméns flygskola på Ljungbyhed.

Ekeby-meteoriten jämförd med andra i Skåne fallna meteoriter.

Tidigare känner man tre säkra nedslag av meteoriter i Skåne, nämligen den 3 april 1889 vid Lundsgård i Källna s:n, 12 km SO om Ängelholm, den 12 februari 1922 i Skåne-Tranås, 20 km VNV om Simrishamn, samt den 20 april 1922 vid Hedeskoga, 3 km NV om Ystad.

Lundsgårds-meteoriten är den största av meteoriterna. Dess ursprungliga vikt var 10,5 kg. Den är med hänsyn till struktur och mineralbestånd nära överensstämmande med den nästan på dagen 50 år senare fallna Ekeby-meteoriten. Ljudet av den fallande meteoriten beskrevs som »väldigt skottliknande dån åtföljt av mindre smällar och strax därpå ett surrande och brusande i luften». Ljudet hördes över 1 minut. Lundsgårds-meteoriten föll en mulen kväll, varför ingen såg var stenen slog ned. Den hittades efter några dagar vid sidan av ett 30 cm djupt hål, ur vilket den antogs ha studsat upp.

Hedeskoga-meteoriten är liksom de förutnämnda en typisk kondrit med olivin och rombisk pyroxen som dominerande mineral. Nickeljärn förekommer rikligt i denna sten, magnetkis däremot endast i mindre mängd. Stenen vägde 3,5 kg. Den har liksom Lundsgårds-meteoriten en tunn svart skorpa, men är inuti grå med skiftning i brunt.

Stenen föll i skymningen en klar kväll och den observerades på en mängd ställen i Skåne och på Själland som ett praktfullt stjärnfall. Vid nedslagsplatsen och trakten däromkring hördes ett starkt ljud som av en bullrande motor. Stenen slog ned inne på en kringbyggd bondgård, och familjen i gården trodde att en flygmaskin hade störtat. Stenen trängde ej djupare ned än att dess övre del låg i nivå med markytan.

Skåne-Tranås-meteoriten har ej påträffats trots det att observationerna över dess bana och dess nedslag voro bättre än beträffande de förut nämnda. Meteoriten föll en söndag, just som en mängd personer befunno sig ute på vägarna på hemväg från kyrkan. Bullret var mycket starkt och hördes ungefär 3 minuter. Eldkulan observerades över stora delar av Skåne.

Meteoriten föll på isen i en kvarndamm, strax invid Tranås kyrka. Själva nedslaget observerades av två personer och flera strömmade strax till för att se det hål, meteoriten slagit i isen. Hålet var elliptiskt, 18 × 20 cm, varför stenen måste ha haft en motsvarande storlek. Utanför hålets kanter var isen svart av stoft. Ortsbefolkningen sökte strax efter meteoriten och jag lät senare tömma och rensa dammen, varvid samtliga stenar undersöktes, men letandet gav negativt resultat. Möjligen har stenen helt smulats sönder i vattnet.

Utom dessa säkra fall av meteoriter ha flera andra förmodade fall anmälts. Så skedde t. ex. efter uppträdet av en svärm eldkulor den 27 maj 1938. Alla efterforskningar på de uppgivna nedslagsplatserna ha emellertid varit resultatlösa, och de insända »meteorstenarna» ha alla visat sig vara av telluriskt ursprung.

Endast vid två tillfällen har man i vårt land lyckats påträffa meteorstenar fallna norr om Skåne, nämligen den 1 jan. 1869 vid *Hessle* i Uppland samt den 28 juli 1876 vid *Ställdalen* i Dalarna. I båda fallen hittades ett flertal stenar. Liksom de skånska meteoriterna äro dessa kondriter.